

प्रत्येक प्रशासकीय विभागाने सन २०१७ ते २०१९ या ३ वर्षांच्या कालावधीमध्ये ५० कोटी वृक्ष लागवड, संगोपन आणि देखभाल या कार्यक्रमांतर्गत दिलेल्या उद्दिष्टासंदर्भात वर्षनिहाय नियोजन आराखडा व कृती कार्यक्रम तयार करुन अंमलबजावणी करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक :- संकीर्ण २०१६/ प्र.क्र.५४/पदुम ८
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : ३१ मार्च, २०१७.

वाचा :- १. शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक: साववि-२०१५ / प्र.क्र.१३१/ फ-११, दि. ३१.०३.२०१६.
२. शासन परिपत्रक कृषि व पदुम विभाग, क्रमांक-संकीर्ण २०१६/प्र.क्र.५४ /पदुम ८, दि.३१.०५.२०१६
३. शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक: साववि-२०१६/प्र.क्र.८०/फ-११, दि. १०.१०.२०१६
४. शासन परिपत्रक, कृषि व पदुम विभाग, क्र. संकीर्ण २०१६/प्र.क्र.१२०/पदुम ४, दि. १.१२.२०१६

परिपत्रक -

१. जागतिक तापमानातील वाढ, हवामान आणि ऋतू बदल याची दाहकता आणि तीव्रता कमी करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात वृक्ष लागवड हाती घेण्याचे महत्त्व वैश्विक स्तरावर मान्य झालेले आहे. ह्या उपक्रमाचा भाग म्हणून संदर्भ क्र. १ येथे नमूद शासन निर्णयान्वये दि. १ जुलै, २०१६ रोजी एकाच दिवशी २ कोटी वृक्ष लागवड करण्याचा महत्वाकांक्षी आणि धडक कार्यक्रम शासनाने हाती घेतला होता. यामध्ये कृषि व पदुम विभागासह इतर शासकीय विभाग समाविष्ट झाले होते. त्याचबरोबर दुग्धव्यवसाय विभागांतर्गत क्षेत्रिय यंत्रणांनी करावयाची कार्यवाहीबाबत सविस्तर सूचना संदर्भ क्र. २ येथे नमूद शासन परिपत्रकान्वये निर्गमित करण्यात आल्या होत्या.
२. त्याचबरोबर दि. १ जुलै, २०१६ च्या कार्यक्रमांमध्ये शाळा, महाविद्यालये, विद्यापीठे, एन. एस. एस., एन. सी. सी., स्काऊट अँड गाईड्स, अशासकीय संस्था, स्वयंसेवी संस्था, सामाजिक क्षेत्रामध्ये काम करणाऱ्या संस्था, औद्योगिक समूह, सीएसआर, लोकप्रतिनिधी, गृहनिर्माण संस्था, सहकारी संस्था, शासकीय कर्मचारी व अधिकारी इत्यादींचा देखील सहभाग संबंधित विभागांनी घेतला होता.
३. लोकांच्या स्वयंस्फूर्त सहभागामुळे २ कोटी वृक्षारोपणाचे उद्दिष्ट सहजगत्या पूर्ण झाले. दि. १ जुलै रोजी एकंदर २.८२ कोटी वृक्ष लागवड करण्यात आली. हा कार्यक्रम लोकचळवळीमध्ये रूपांतरीत करण्यास शासनास चांगले यश प्राप्त झाले आहे. मा. पंतप्रधान यांनी दि. ३१ जुलै, २०१६ रोजीच्या मन की बात या रेडिओवरून प्रसारित होणाऱ्या कार्यक्रमांमध्ये वन विभागामार्फत राबविण्यात आलेल्या २ कोटी वृक्षारोपण कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीबाबत अभिनंदन केले. त्याचबरोबर यापुढील वर्षामध्ये हाती घेण्यात येणाऱ्या कार्यक्रमाबाबत देखील सूतोवाच केले. त्याशिवाय निरनिराळ्या धर्मग्रंथांमध्ये नमूद वृक्ष लागवडीचे महत्त्व विशद केले. त्यानुसार वृक्ष लागवडीच्या कार्यक्रमात सातत्य ठेवण्याबाबत आवाहन केले.
४. त्याचप्रमाणे लिम्का बुक ऑफ रेकॉर्ड या संस्थेने या अभिनव उपक्रमाची नोंद घेऊन राज्य शासनास प्रमाणपत्र दिले आहे. आपल्या सर्वांच्या एकत्रित प्रयत्नांमुळे हा आगळावेगळा उपक्रम राबविणे शक्य झाले आहे.

५. ब्राझील मधील रिओ दि जानेरो येथे दि. ६ ऑगस्ट, २०१६ रोजी ऑलंपिक सोहळ्याचे उदघाटन अत्यंत दिमाखदारपणे संपन्न झाले. ह्या जागतिक सोहळ्यात २०५ देश सहभागी झाले होते. भारतीय खेळाडू देखील मोठ्या संख्येने यात सहभागी झाले होते. या दिवशी वृक्षलागवडीचे महत्त्व, पर्यावरणाचे रक्षण आणि जागतिक तापमानात होणाऱ्या वाढीची तीव्रता कमी करणे (Mitigation of Global Warming) इत्यादी संदर्भातील महत्त्व विशद करणाऱ्या संदेशांचे दमदार सादरीकरण झाले. त्यानंतर ऑलंपिक २०१६ या स्पर्धेची सुरुवात करण्यात आली. यावेळी दिलेले संदेश पुढीलप्रमाणे:-

पृथ्वीचा होत असलेल्या हानीला थांबविणे पुरेशे नाही, तर पृथ्वीला पर्यावरण न्हासाच्या संकटापासून वाचविण्याची वेळ आली आहे. वृक्ष लावा, पृथ्वीला वाचवा हा ऑलंपिकचा संदेश आहे.

पृथ्वीचा न्हास होण्यापासून वाचविण्याची वेळ आली आहे. त्यासाठी पृथ्वीवर होणारे आक्रमण नुसतेच थांबवायचे नाही, तर पूर्णपणे थांबवायचे आहे. चला, एकत्र येऊन पृथ्वी वाचवूया. आपण प्रत्येकाने एक रोपटे लावण्याचा संकल्प करूया.

ऑलंपिक उदघाटनाच्यावेळी सहभागी खेळाडूंकडून एक बीज लावून घेण्यात आले. सायकल रॅलीमध्ये वृक्षारोपणाचे महत्त्व व पृथ्वीला वाचविण्याचा संदेश देणारा फलक होता. ध्वजवाहकाच्या समोर चालणाऱ्या प्रत्येक मुलाच्या हातामध्ये छोटी रोपे देण्यात आली होती.

वरील संदेश लोकांच्या मनाला भिडणारे असून, त्यातून वृक्ष लागवडीचे महत्त्व अधोरेखित होते. वसुंधरेला वाचविण्याची आर्त हाक त्यातून दिली जात आहे.

६. वर नमूद पार्श्वभूमीवर वृक्षारोपणाची गती तुटू न देता ती पुढे सुरू ठेवणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्या अनुषंगाने पुढील ३ वर्षांमध्ये ५० कोटी वृक्षारोपणाचे उद्दिष्ट मा. मुख्यमंत्री यांचे मान्यतेने शासनाने संदर्भ क्रमांक -३ येथील महसूल व वन विभागाच्या शासन निर्णयान्वये निश्चित केले आहे. त्याचबरोबर ५० कोटी वृक्षारोपणाच्या अंमलबजावणी बाबत संदर्भ क्र.३ अन्वये सविस्तर मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केल्या आहेत. वर्ष २०१६ मध्ये वन विभाग व इतर विभाग मिळून अनुक्रमे ७५ टक्के व २५ टक्के उद्दिष्ट दिले होते. त्याच अनुषंगाने पुढील ३ वर्षांसाठी वन विभाग यांना २८.५० कोटी, इतर शासकीय विभाग यांना ९.५० कोटी व ग्रामपंचायती यांच्यासाठी १२ कोटी असे एकूण ५० कोटीचे वृक्ष लागवडीचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे.

राज्यातील निरनिराळ्या विभागामध्ये पावसाची सुरुवात आणि आवक सर्वसाधारणपणे १५ जून नंतर वेगवेगळ्या वेळी होते. त्यामुळे त्या त्या वर्षाच्या पावसाचा अंदाज घेवून विभागनिहाय आणि जिल्हानिहाय दिलेली उद्दिष्टे पूर्ण करण्याबाबत त्या त्या वर्षात परिस्थितीनुसार लवचिकता (Flexibility) ठेवण्यात येईल.

७. दि. १ जुलै, २०१६ रोजी झालेल्या वृक्षारोपणामध्ये २१ व त्यांच्या अधिपत्याखालील निम शासकीय मंडळे आणि महामंडळे यांचा समावेश या कार्यक्रमात करण्यात आला आहे. त्यानुसार पुढील काळात संपूर्ण शासन यंत्रणसे या महत्वाकांक्षी कार्यक्रमात समाविष्ट करून घेण्याचा शासनाचा मानस आहे. प्रत्येक विभाग आणि त्या अंतर्गत मंडळे/महामंडळे यांच्या करिता उद्दिष्टे निश्चित करताना, जिथे वृक्ष लागवडीस अधिक वाव आहे, ती महत्तम क्षमता विचारात घेतली आहे. त्यानुसार पदुम (पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय) विभागास संदर्भाधीन क्रमांक ३ येथील शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग दि. १० ऑक्टोबर, २०१६ मधील विवरणपत्र क्रमांक ३ मध्ये नमूद आणि मा. मुख्य सचिव आणि मा. मुख्यमंत्री यांच्या मान्यतेनुसार उद्दिष्ट आणि

वृक्षारोपणाची संभाव्य स्थळे निश्चिती करून देण्यात आलेली आहेत. त्यानुसार संदर्भ क्र. ४ अन्वये पशुसंवर्धन विभागासंदर्भातील शासन परिपत्रक निर्गमित करण्यात आले होते. तथापि सदर शासन परिपत्रक अधिक्रमित करण्यात येत असून पशुसंवर्धन विभागाचा समावेशासह पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय व मत्स्यव्यवसाय विभागासाठी प्राप्त उद्दिष्टानुसार खालीलप्रमाणे पुढील ३ वर्षासाठी वृक्ष लागवड उद्दिष्टाचे वाटप करण्यात येत आहे:-

सन २०१७, २०१८ व सन २०१९ या पुढील ३ वर्षात निश्चित करून देण्यात आलेल्या एकंदर ९.५० लक्ष वृक्षारोपणाच्या उद्दिष्टांतर्गत पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभागांतर्गत केलेले वर्षेनिहाय उद्दिष्ट्य वाटप.

अ. क्र.	विभागाचे नाव.	वृक्षारोपणासाठी संभाव्य स्थळे	एकूण उद्दिष्ट्य		
			सन - २०१७	सन - २०१८	सन - २०१९
१	पदुम	१) आयुक्त पशुसंवर्धन व त्याच्या अधिनस्त क्षेत्रिय कार्यालये व महामंडळे तसेच महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान नागपूर अंतर्गत सर्व महाविद्यालये, प्रक्षेत्रे व विविध संशोधन संस्था	५००००	१६००००	४०००००
		२) आयुक्त दुग्धव्यवसाय व त्यांच्या अधिनस्त क्षेत्रिय कार्यालये तसेच राज्यातील सहकारी दूध संघ व संस्था यांचा परिसर	२२५००	७५०००	१८७५००
		३) आयुक्त मत्स्यव्यवसाय व त्यांच्या अधिनस्त क्षेत्रिय कार्यालये व महामंडळे	२५००	१५०००	३७५००
		एकूण	७५०००	२५००००	६२५०००

८. सदर कार्यक्रम यशस्वीरित्या राबविण्यासाठी सदर कार्यक्रमाच्या नियोजन, अंमलबजावणी, सनियंत्रण व समन्वय यासाठी खालीलप्रमाणे नोडल अधिकाऱ्याची नेमणूक करण्यात येत आहे.

- १) आयुक्त पशुसंवर्धन व त्याच्या अधिनस्त क्षेत्रिय कार्यालये व महामंडळे - आयुक्त, पशुसंवर्धन तसेच महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान नागपूर अंतर्गत सर्व महाविद्यालये, प्रक्षेत्रे व विविध संशोधन संस्था
- २) आयुक्त दुग्धव्यवसाय व त्यांच्या अधिनस्त क्षेत्रिय कार्यालये - आयुक्त, दुग्धव्यवसाय विकास तसेच राज्यातील सहकारी दूध संघ व संस्था यांचा परिसर
- ३) आयुक्त मत्स्यव्यवसाय व त्यांच्या अधिनस्त क्षेत्रिय कार्यालये व महामंडळे - आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय

उपरोक्त नोडल अधिकाऱ्यांमार्फत तक्त्यात निश्चित करून दिलेल्या वृक्ष लागवडीबाबतच्या उद्दिष्ट्याचे त्यांच्यास्तरावरून अंतर्गत वाटप करावे.

९. महसूल व वन विभागाच्या दि. १० ऑक्टोबर, २०१६ रोजीच्या शासन निर्णयातील मार्गदर्शक सूचनांनुसार कार्यक्रमाचा सुक्ष्म आराखडा तयार करणे, त्या त्या वर्षातील वृक्ष लागवडीसाठी अक्षांश व रेखांशासह स्थळ निश्चिती

करणे, निकषाप्रमाणे खड्डे तयार करणे, जुन-जूलै मधील वृक्ष लागवड, वृक्ष लागवडीचा प्रत्यक्षदर्शी अहवाल (Real Time Reporting) आणि अंतिमतः संगोपन या विषयी सदर शासन निर्णयात विहित केलेल्या कार्यपद्धतीप्रमाणे दिलेल्या कालमर्यादेत कार्यवाही करावी. तसेच ह्याबाबतची माहिती विवरणपत्र-१ आणि २ मध्ये विहित केलेल्या प्रपत्रात प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), नागपूर व सचिव (वने) यांना पाठविण्यात यावी. तसेच सचिव (पदुम) यांनी त्यांच्या संबंधित विभागाची माहिती स्वतंत्रपणे पाठवावी.

१०. वृक्षारोपणाचा दृश्य परिणाम दिसून येण्यासाठी, संवर्धन, पाणीपुरवठा, जनावरांपासून रोपांचे संरक्षणासाठी जैविक किंवा तारांचे/प्लॅस्टीक कुंपण, कायम स्वरूपी देखभाल, निगा, जोपासना व संगोपन इत्यादी कामांचा नियोजन आराखडा तयार करावा व त्यानुसार कार्यवाही व्हावी. तसेच या वृक्षाचे जिवंत राहण्याचे प्रमाण (Survival rate) किमान ८०% ते ९०% राहणेबाबत काळजी घ्यावी.

११. या कार्यक्रमांतर्गत होणारा खर्च मंजूर तरतुदीमधून भागविण्यात यावा. तसेच आवश्यक तेथे सी.एस.आर. फंडातून तरतूद उपलब्ध करून घ्यावी. जिथे निधीची अडचण असेल त्या ठिकाणी वन व सामाजिक वनीकरण विभागामार्फत मोफत रोपे देण्याचा प्रयत्न केला जाईल. त्याबाबतची आवश्यक ती नोंद आणि लेखा इत्यादीबाबत रोपे उपलब्ध करून घेणारा विभाग आणि रोपे उपलब्ध करून देणारा विभाग अशा दोनही विभागांमार्फत ठेवण्यात यावा. तसेच ह्याबाबतची माहिती प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर, सचिव (वने) आणि कृषि व पदुम विभागास पाठविण्यात यावी.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०१७०३३११८०५३३१७०१ असा आहे. हे परिपत्रक डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(राजेश गोविल)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :-

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
३. मा.मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहायक
४. मा.मंत्री (पदुम) यांचे स्वीय सहायक
५. मा.राज्यमंत्री (पदुम) यांचे स्वीय सहायक
६. सचिव (वने), महसूल व वन विभाग
७. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
८. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (सामाजिक वनीकरण), महाराष्ट्र राज्य, पुणे
९. आयुक्त, पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

१०. आयुक्त, दुग्धव्यवसाय विकास, महाराष्ट्र राज्य, वरली, मुंबई
११. आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, चर्नीरोड, मुंबई
१२. कुलसचिव, महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, सेमीनरी हिल्स, नागपूर
१३. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र पशुधन विकास मंडळ, अकोला
१४. व्यवस्थापकीय संचालक, पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, गोखलेनगर, पुणे
१५. सहआयुक्त पशुसंवर्धन, रोग अन्वेषण विभाग, औंध, पुणे
१६. सहआयुक्त पशुसंवर्धन, पशुजैव पदार्थ निर्मिती संस्था, औंध, पुणे
१७. प्रादेशिक सहआयुक्त पशुसंवर्धन (सर्व)
१८. प्रादेशिक दुग्धव्यवसाय विकास अधिकारी (सर्व)
१९. प्रादेशिक उपायुक्त, मत्स्यव्यवसाय (सर्व)
२०. विभागीय व्यवस्थापक, गोठीत रेत प्रयोगशाळा, पुणे, नागपूर व औरंगाबाद (हर्सुल)
२१. पशुसंवर्धन उपायुक्त, गुण विश्लेषण प्रयोगशाळा, आरे कॉलनी, गोरेगाव, मुंबई
२२. जिल्हा पशुसंवर्धन उपायुक्त (सर्व)
२३. जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
२४. जिल्हा दुग्धव्यवसाय विकास अधिकारी (सर्व)
२५. सहायक आयुक्त पशुसंवर्धन, मध्यवर्ती अंडी उबवणी केंद्र, पुणे, औरंगाबाद, कोल्हापूर व नागपूर
२६. सहायक आयुक्त पशुसंवर्धन, जिल्हा पशुवैद्यकीय सर्व चिकित्सालय (सर्व)
२७. सहायक आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय (सर्व)
२८. महसूल व वन विभाग (फ-११), मंत्रालय, मुंबई
२९. उप सचिव पशुसंवर्धन / दुग्धव्यवसाय विकास / मत्स्यव्यवसाय
३०. कृषि व पदुम विभाग, कार्यासन क्र.पदुम ४, पदुम १२, पदुम १६
३१. निवडनस्ती.